ANALIZA NAJPOZNATIJIH ISLAMSKIH BANAKA

Enver Gicić, doc. dr

Fakultet za islamske studije u Novom Pazaru

Novi Pazar, Srbija

envergic@hotmail.com

Apstrakt

Islamsko bankarstvo i finansije, u modernom kontekstu, postoji tek oko 50 godina. Međutim, i pored toga islamsko bankarstvo danas predstavlja nepobitnu realnost. Broj islamskih banaka i finansijskih institucija stalno raste. Osnivaju se nove islamske banke sa ogromnim iznosima kapitala. Konvencionalne banke otvaraju islamske šaltere ili islamske poslovnice koje posluju po islamskim principima. Čak i nemuslimanske finansijske institucije ulaze u ovo poslovno polje i međusobno se takmiče u privlačenju što moguće više muslimanskih klijenata. Izgleda da će se islamsko bankarstvo u narednoj dekadi udvostručiti po kapitalu i obimu poslovanja. Očekivati je, da će poslovanje islamskih banaka pokrivati veliki dio svjetskih finansijskih transakcija.

Ključne riječi: islamsko bankarstvo, islamski fondovi, finansijski sistem, islamski dinar, komitent, deponent

ANALYSING THE MOST FAMOUS ISLAMIC BANKS

Abstract

Islamic banking and finance, within a modern context, has only existed for about 50 years. However, Islamic banking is an irrefutable reality today. A number of Islamic banks and financial institutions has constantly been growing. New Islamic banks have been established with a tremendous amount of capital. Conventional banks open Islamic counters or Islamic branch offices that operate in accordance with Islamic principles. Even non-Muslim financial institutions get into this business field and compete among themselves in attracting as more Muslim clients as possible. Islamic banking will apparently double according to capital and the scope of business. It can be foreseen that the business of Islamic banking will cover a large part of world financial transactions.

Keywords: Islamic banking, Islamic funds, the financial system, the Islamic Dinar customer, depositor

JEL codes: G21

UVOD

Geneza historijskog razvoja islamske banke vezuje se za kraj devetnaestog i početak dvadesetog stoljeća. U tom periodu dolazi do osnivanja novčanih zavoda koji su svoju poslovnu politiku bazirali na šerijatskim principima zabranjujući tako svaki vid kamatonosnog poslovanja. Međutim, primjena islamskog finansijskog modela u praksi počela je 1963. godine kada je osnovana prva islamska banka u gradu Mejt-

Gamr u provinciji Dakahljah u Egiptu kao preteča islamskog bankarstva. Ova islamska finansijska institucija nije bila dugog vijeka ali i pored toga ostvarila je veoma zavidne rezultate. Negativna politička klima kao i društvena trvenja u Egiptu biva razlog za njeno brzo zatvaranja i preuzimanja od strane centralne egipatske banke.

Na drugom kraju svijeta u Maleziji u isto vrijeme 1963. godine dolazi do osnivanja **Muslim Pilgram Saving Corporation** (Štedna korporacija za odlazak na hadž muslimanskih hodočasnika) koja se 1969. godine transformirala u **Pilgrams Management and Fund Board of Malaysia** popularno nazvan **Tabung Hajji** (Hodočasnički menadžment i Fond Malezijskog odbora). [1, str. 8-10] Cilj osnivanja ovog fonda je bio mobilizacija materijalnih likvidnih sredstava vjernika koji su time htjeli obezbediti odlazak na hadž ili umru.

Godine 1987. Fond (**Muslim Pilgram Saving Corporation**) biva nagrađen od strane **Islamic Development Bank** (islamske banke za razvoj) za uspješan rad i doprinos razvoju islamskog bankarstva, što je bio i dobar povod da **Muslim Pilgram Saving Corporation** evoluirala iz Fonda u **Bank Islam Malaysia Berhad** (Malezijska Islamska Banka Berhad) sa sjedištem u Kuala Lumpuru.

Osnivanjem Islamske banke za razvoj (IDB – Islamic Development Bank) 1974. godine sa sjedište u Džedi u Saudijskoj Arabiji od strane Organizacija islamskih zemalja (OIC – Organization of Islamic Countries) bio je najznačajniji pokušaj razvoja islamsko bankarskog sistema.

Naredne 1975. godine dolazi do osnivanja još jedne islamske banke u Dubajiu u Ujedinjenim Arapskim Emiratima koja je nazvana **Dubai Islamic Bank** (Islamska banka Dubai). Ovo je bio nagovještaj dolaska novih vremena kada je u pitanju islamsko bankarstvo jer u tom periodu dolazi i do promjene i političkog stanja u islamskim zemljama tako da je za kratko vrijeme broj islamskih banaka bio šezdeset. Slobodno se reći da su sedamdesete godine bile najplodonosnije kada je u pitanju islamsko bankarstvu jer su tada i osnovane mnoge islamske finansijske institucije tako je na Filipinima 1973. godine, osnovana **Philippine Amanah Bank** (Filipinska Amanah Banka). U Sudanu 1977. godine osniva se **Faisal Islamic Bank of Sudan** (Sudanska Islamska Banka Faisal). Iste godine u Egiptu - Faisal Islamic of Egypt. Dvije godine kasnije 1979. u Bahreinu – **Bahrain Islamic bank** (Bahrajnska Islamska Banka) itd.[3, str. 162]

Političke prilike i previranja koja su se dešavala u islamskim zemljama su imala snažnog uticaja na razvoj i prosperitet islamskog finansijskog sistema. I pored svih poteškoća i problema ipak su neke od islamskih zemalja uspjele u potpunosti islamizirati svoje finansijske sisteme kao primjer možemo navesti Islamsku Republiku Iran i Pakistan. Međutim, u nijednoj od spomenutih zemalja proces islamizacije finansijskih sistema nije protekao bez određenih poteškoća. Najveći problem na koji se naišlo svakako je bila kamata. Pretpostavke su bile da će Pakistan do kraja 1985. godine eliminirati kamatu iz svog finansijskog i bankarskog poslovanja, ali ipak do toga nije došlo tako da je Vrhovni sud Pakistana donio odluku da se do kraja 2001. godine sve komercijalne bake moraju transformirati ili prilagoditi islamskim principima poslovanja što pokazuje da put transformacije i eliminacije kamate nije bio nimalo lak.

U Sudanu, Iranu, Maleziji i Bangladešu, na primjer, implementiran je dvojni sistem tj. islamiziran bankarski sistem, a istovremeno je omogućeno bankama da nastave poslovati sa kamatom.

Većina islamskih zemalja je usvojilo zakone kojima se dozvoljava osnivanje i otvaranje islamskih finansijskih institucija. Međutim, u pojedinim islamskim zemljama poput Iraka i Sirije je bilo nemoguće osnivanje islamskih finansijskih institucija zato što su sve banke i finansijske institucije bile u državnom vlasništvu.

Začudjujuće je da u Kraljevini Saudijskoj Arabiji u kojoj je sjedište Islamske razvojne banke (Islamic Development Bank) nema ni jedne druge finansijske institucije koja u svome nazivu posjeduje riječ "islamska". Na teritorije Kraljevine dominiraju komercijalne banke poput Nacional Commercial Bank, Arab Bank Group i Arab Banking Corp. Spomenute konvencionalne banke imaju svoje ekspoziure koje u svome poslovanju primjenjuju i islamski način bankarskog poslovanja. Za razliku od Kraljevine Saudijske Arabije u kojoj posluje samo IDB, Islamska razvojna banka na teritoriji Bahreina ima 22 registrovane islamske finansijske institucije i banke. Jedina arapska država koja nije dozvolila otvaranje islamskih finansijskih institucija na svojoj teritoriji je Oman. Najveća islamska bankarska grupacija na svijetu u 2002. godini bila je *Al-Rajhi Banking & Investment Corp* sa sjedištem u Saudijskoj Arabiji i aktivom većom od 13 milijardi US \$.

ISLAMSKA RAZVOJNA BANKA - IDB

Islamska razvojna banka je međunarodna finansijska institucija osnovana pod okriljem Konferencije ministara finansija islamskih zemalja održanoj u Džidi 1395. godine po hidžri odnosno 1973. godine. Zvanično je otvorena 20.10.1975. godine. Osnovni cilj osnivanja banke je bio brz ekonomski razvoj i društveni progres zemalja članica i muslimanskih zemalja posebno, što je u skladu sa principima šerijatskog prava – islamskog zakona. [2, str. 34]

Osnovne funkcije ove banke se odnose na učešće s kapitalom i garantovanje pozajmica za finansiranje projekata i pružanje pomoći preduzećima zemalja članica i pružanje drugih oblika za ekonomski i društveni razvoj. Banka je, također, zahtijevala osnivanje fonda za pomoć muslimanskim zemljama i zemljama članicama, uključujući osnivanje trust fonda.

Banka posjeduje akceptne depozite i vrši mobilizaciju finansijskih sredstava koristeći šerijatski kompatibilni model. Banka pruža pomoć promoviranju i unapređenju trgovine sa inostranstvom, naročito trgovinu kapitalnih dobara između zemalja članica, zatim pruža tehničke usluge zemljama članicama. Banke ima danas 56 zemalja članica. Osnovni uslov za potencijalno članstvo neke zemlje je da mora biti član Organizacije islamske konferencije (OIC), zatim mora učestvovati sa osnivačkim kapitalom i plaćati određenu nadoknadu za korištenje sredstava, mora poštovati uslove i pravila koja određuje Bord guvernera. Sjedište banke se nalazi u Džidi u Kraljevini Saudijskoj Arabiji.

Sporazumom o osnivanju [5] IDB je ovlaštena za vršenje sljedećih aktivnosti:

- Investiranje u vlasnički kapital profitabilnih projekata i kompanija zemalja članica;

- Investiranje u ekonomske i socijalne infrastrukturne projekte zemalja članica na bazi učešća ili drugih finansijskih aranžmana;
- Kreditiranje privatnog i javnog sektora za finansiranje profitabilnih projekata, preduzeća i programa u zemljama članicama;
- Uspostavljanje i upravljanje specijalnim fondom za specifične namjene uključujući Fond za pomoć muslimanskim zajednicama i zemljama nečlanicama;
- Upravljanje trust-fondovima;
- Prihvatanje depozita za povećanje fondova i za druge namjene;
- Pomoć u promociji spoljne trgovine, posebno kapitalnih dobara, između zemalja članica;
- Investiranje pogodnih fondova bez potrebe za njihovim upravljanjem;
- Osiguranje tehničke pomoći zemljama članicama;
- Preduzimanje istraživanja za olakšanje ekonomskih, finansijskih i bankarskih, na Šerijatu zasnovanih aktivnosti u muslimanskim zemljama;
- Saradnja, na osnovu sporazuma, na način koji Banka smatra pogodnim sa svim tijelima, institucijama i organizacijama koje imaju iste ciljeve;
- Preduzimanje bilo kojih drugih aktivnosti koje mogu doprinijeti tim ciljevima. [3, str. 192]

Osnivački kapital Banke iznosio je dvije milijarde islamskih dinara (1 islamski dinar = 1 SPV). Od 1992. godine, u skladu sa rezolucijom Borda direktora, kapital se uvećao na šest milijardi islamskih dinara, podijeljenih na 600.000 akcija gdje je vrijednost svake akcije 10.000 islamskih dinara. Osnivački kapital Banke iznosi četiri milijarde islamskih dinara koji predstavljaju konvertibilnu valutu. Vrijednost islamskog dinara, koji je obračunska jedinica Banke, ekvivalentan je Specijalnim pravima vučenja (SDR) MMF-a.

IDB ima tri regionalna predstavništva dva su osnovana 1974. godine jedno je sa sjedištem u Rabatu (Maroku) a drugo u Kuala Lumpuru (Malezija). U julu 1996. godine Bord izvršnih direktora je donio odluku o osnivanju predstavništva i u Alma Ati u Kazahstanu.

Islamska banka za razvoj nije obična finansijska institucija koja se bavi samo bankarskim poslovanjem od prikupljanja sredstava i njihova čuvanja i plasiranja već predstavlja složenu finansijsku organizaciju koja se sastoji od nekoliko institucija i programa sa različitim stepenom zavisnosti od Banke.

U sklopu islamske banke za razvoj djeluju finansijske institucije čiji je glavni cilj ostvarivanje dodatnih sredstva za osiguranje finansijskih resursa, najpoznatije su:

1. ***Investment Deposit Scheme*** (Šema Investicionog depozita) koja je osnovana 1980. godine čiji je glavni cilj bio omogućivanje investitorima da na principima islamskog načina finansiranja vrše kratkoročna ulaganja. [3, str. 196]
2. ***Import Trade Financing Operations (ITFO)*** Finansijsko Uvozno trgovinske Operacije (Uvozna trgovina), koji je počeo sa radom 1977. godine s ciljem uvoza sirovina, poluproizvoda i kapitalne opreme u zemlje članice IDB-a. U 2000/01. godini podržana su 74 projekta u vrijednosti 931 milion ID (1,2 milijarde US\$), a od njegovog uvođenja do 2001. godine podržano je ukupno

- 1.029 projekta ukupne vrijednosti 10,2 milijarde ID (oko 13,4 milijarde US\$). [3, str. 205-206]
3. **Export Financing Scheme (EFS)** Šema finansiranja izvoza, osnovana je 1988. godine s ciljem marketinga eksport importa među članicama IDB na principima kratkoročnog i dugoročnog finansiranja. Organizirana je kao i svaka samostalna finansijska institucija jer ima svoje vlastite članove, kapital, budžet, izvore za zasebno vođeni račun. Osnivački kapital Export Financing Scheme (EFS) iznosi 317 miliona ID od čega je uplaćeno 133,25 miliona ID. Od navedenog kapitala učešće IDB-a iznosi 150 miliona ID, odnosno 75 miliona respektivno. U okviru Export Financing Scheme (EFS) posluje program i Badea Export Financing Scheme (BEFS) koji je počeo da se realizira od 1998. godine na bazi sporazuma između IDB-a i *Arab Bank for Economic Development in Africa (BADEA)* sa sjedištem u Kartumu. IDB pored toga što je mudarib ona i upravlja fondom čiji je finansiranje arapskog izvoza u zemlje članice Organizacije afričkog jedinstva (*Organization of African Unity*) koje nisu članice arapske lige. Fond rasplaže kapitalom od 50 miliona US\$. Do 2001. godine u okviru ovog aranžmana odobreno je 29,5 miliona US\$, a samo u 2000/01. godini 16,7 miliona US\$. [3, str. 206-210]
 4. **Islamic Banks Portfolio for Investment & Development (IBP)** Portfolio islamskih banaka za investicije i razvoj, aktiviran je u martu 1987. godine s ciljem mobilizacija viška neaktiviranih likvidnih sredstava islamskih banaka i drugih finansijskih institucija, diversifikacija njihovih portfolija, te promocija razvoja islamskog finansijskog tržišta. Uplaćeni kapital fonda iznosio je ukupno 280 miliona US\$ od čega 100 miliona US\$ fiksnog i 180 miliona US\$ varijabilnog kapitala. U 2000/01. godini, za finansiranje trgovačkih aktivnosti, Fond je odobrio devet operacija u vrijednosti 190,0 miliona US\$ što je za 78% više u odnosu na prethodnu godinu. [3, str. 210]
 5. **Unit Investment Fund (UIF)** - Jedinica Investicionog fonda, osnovan je decembra 1989. godine a sa radom zvanično počinje 1992. godine. Islamska Banka za Razvoj u fondu ima poziciju mudariba. UIF fond u svome poslovanju primjenjuje sljedeće modele finansiranja: idžaru, istisna', bej muedždžel s rokom otplate je od pet do dvanaest godina. Pored spomenutih modela UIF fond u svome poslovanju primjenjuje murabehu kao model za kratkoročna finansiranja trgovine sa rokom od šest do dvanaest mjeseci. Od svog postojanja do 2001. godine UIF fond je odobrio 101 projekat ukupne vrijednosti 877,3 miliona US\$. [3, str. 197]
 6. **IDB Infrastructure Fund** - Fond za Infrastrukturu je osnovan 1999. godine sa sjedištem u Bahreinu osnivački kapital Fonda je iznosio milijardu US\$ kao i dopunski kapital od 500 miliona US\$. Glavni cilj osnivanja ovog Fonda u sklopu IDB-a bio je podrška i promocija islamskih finansijskih aktivnosti kao i stvaranje jedinstvenog islamskog novčanog i tržišta kapitala, odnosno instrumenata i institucija islamskog finansijskog tržišta. **IDB Infrastructure Fund** u svom poslovanju striktno primjenjuje finansijske modele poslovanja koji su prihvatljivi sa aspekta Šerijata. [3, str. 198]

7. **IDB Unit Investment Fund (UIF)** uspostavljen je 1989. godine. Do 2001. godine za sektor finansiranja trgovine Fond je izdvojio 284,5 miliona US\$. [3, str. 197]
8. **BADEA Export Financing Scheme (BEFS)** predstavlja poseban program u okviru EFS koji se realizira od 1998. godine na bazi sporazuma između IDB-a i *Arab Bank for Economic Development in Africa (BADEA)* sa sjedištem u Kartumu. Prema tom sporazumu IDB će kao mudarib upravljati fondom od 50 miliona US\$ namijenjenih finansiranju arapskog izvoza u zemlje članice Organizacije afričkog jedinstva (*Organization of African Unity*) koje nisu članice arapske lige. Do 2001. godine u okviru ovog aranžmana odobreno je 29,5 miliona US\$, a samo u 2000/01. godini 16,7 miliona US\$. [3, str. 210]

U 2005/2006. godini odobreno je 316 projekata u 46 islamskih zemalja članica Banke i 16 projekata u zemljama ne članicama u kojima žive muslimani. Za realizaciju ovih projekata Banka je izdvojila 3,987 milijardi američkih dolara. Od njena osnivanja pa do kraja 2006. godine Banka je izdvojila 8,47 milijardi američkih dolara za realizaciju različitih projekata. Najviše sredstava je usmjereno u sektoru trgovine 59%, javni sektor 40% i 1% je usmjeren je za finansiranje socijalnog sektora.

INTERNACIONALNA ISLAMSKA BANKA ZA RAZVOJ

Internacionalna islamska banka za razvoj sa sjedištem u Kairu u Egiptu, osnovana je u oktobru 1981. godine, a formalno počela sa radom septembra 1980. godine. Osnivački kapital ove islamske bake iznosio je 12 miliona američkih dolara, a vrijednost akcije bila je 10 dolara. Banka finansira trgovinske korporacije na unutarnjem i međunarodnom planu kao što obezbjeđuje svojim komitentima sve što im je potrebno od mašina, proizvoda, po sistemu murabehe, a zarada se određuje na osnovu tržišnih cijena.

Banka je otvorila i više svojih filijala od kojih su islamska korporacija za međunarodnu trgovinu, islamska korporacija za interno i eksterno poslovanje i islamska korporacija za rad na nekretninama i izgradnji.

KUVAJTSKI FOND ZA RAZVOJ

Ovaj fond je počeo sa radom 23. 03. 1977. godine. Sjedište mu je u Kuvajtu. Osnivači Fonda su ministarstvo Vakufa, ministarstvo pravde i ministarstvo finansija. Osnivački kapital ovog Fonda je 10 miliona kuvajtskih dinara podijeljenih na 10 miliona akcija gdje vrijednost akcije iznosi 1 dinar. Sve su akcije novčane i imenovane i mogu ih posjedovati samo državljani Kuvajta. Osnivači su upisali 4.900 miliona akcija, a ostatak je ostavljen preostalim građanima. Fond svoje aktivnosti realizira u skladu sa Šerijatom, obavlja sve poslove koje obavlja i banka, ali ne koriste riječ „banka“ jer je stranog porijekla.

MEĐUNARODNO UDRUŽENJE ISLAMSKIH BANAKA

Međunarodno udruženje islamskih banaka sa sjedištem u Mekki (Saudijska Arabija) osnovano je u avgustu 1977. godine s mogućnošću otvaranja filijala i u drugim islamskim državama.

Cilj ovog udruženja (konzorcijuma) je povezivanje i koordinacija islamskih banaka, razmjena iskustava i pružanje stručnih savjeta, pod uvjetom da realizacija tih aktivnosti bude u skladu sa šerijatskim propisima a s posebnim osvrtnom na:

- Pružanje stručne pomoći i iskustva za osnivanje islamske banke, poticaj njene aktivnosti i pomoć njenom unapređenju;
- Postavljanje pravila suradnje, razmjene iskustava među islamskim bankama;
- Zastupanje zajedničkih interesa islamskih banaka na svim nivoima kao i odbrana istih u korist islamskih banaka članica;
- Stremljenje obezbjeđivanja slobodnih novčanih transakcija među islamskim bankama;
- Izrada i usaglašavanje jedinstvenih pravilnika o radu i poslovanju među islamskim bankama članicama;
- Prezentacija savjeta i pripremanje stručnih radova o onome što je vezano za posebne projekte islamskih banaka kao i prijedlozi načina planiranja prihoda te uloga islamskih banaka u tome;
- Koordiniranje i arbitraža među islamskim bankama;
- Izučavanje problema monete, osiguranja i banaka na lokalnom i globalnom nivou kao i ponuda odgovarajućih prijedloga za uspješnu borbu protiv istih od strane islamskih banaka;
- Širenje svijesti o ideji međusobnog poslovanja u skladu sa šerijatskim propisima.

Internacionalni konzorcijum islamskog bankarstva je izdao nekoliko djela od kojih je najpoznatije: *Naučna i praktična enciklopedija islamskih banka, Časopis islamskog bankarstva* i još nekoliko knjiga o načinu formiranja islamske banke kao i nekoliko edukativnih djela o islamskim bankama. Internacionalni konzorcijum islamskog bankarstva priznat je od strane islamskih država na devetom zasjedanju ministara inostranih poslova islamskih država koje je održano u Dakaru, Senegal, 1978. godine.

JORDANSKA ISLAMSKA BANKA ZA EKONOMSKI RAZVOJ

Jordanska islamska banka za ekonomski razvoj i finansije sa sjedištem u Amanu u Kraljevini Jordan, osnovana je 01.04.1978. godine kao dioničarsko društvo ograničene odgovornosti i uknjižena pod rednim brojem 124. Početni osnivački kapital banke iznosio je 4 miliona Jordanskih dinara ili 4 miliona akcija gdje je svaka akcija iznosila 1 dinar. Pravo na upis akcija imaju sva pravna i fizička lica. Osnivači su upisali dva miliona akcija tj. polovina njihovog ukupnog broja. Među posjednicima su ministarstvo vakufa i islamskih interesa kao i poštanska štedionica. Većinu akcija su upisali državljani Jordana. Međutim, akcije u ovoj banci posjeduju i državljani Kraljevine Saudijske Arabije i Libana. Ostali dio akcija je ostavljen na

raspolaganje svim zainteresiranim akcionarima. Banka svoje aktivnosti realizira u skladu sa Šerijatom.

Islamska jordanska banka se pojavila kao odgovor na potrebe građana za ulaganjem dionica i eksploatiranjem svojih sredstva u skladu sa Šerijatom, a nisu naišla na razumijevanje ostalih finansijskih institucija. Statutom banke je tačno precizirano njeno unutarnje uređenje, ciljevi kao i to da banka u svome poslovanju ne može koristiti kamatu kao izvor za sticanje sredstava bez razlike da li se radi o njenom uzimanju ili davanju. Statutom je predviđeno da banka ima svog šerijatskog savjetnika čija se uloga ogleda u proučavanju svih dekreta poslovanja kao i isključivanje bilo kojeg vida kamate.

Islamsko bankarstvo je relativno mlado, a jordanska islamska banka se smatra jednim od njegovih najistaknutijih vijesnika i zauzima veoma važno mjesto među ostalim islamskim bankama te je često predmet izučavanja velikog broja istraživača i tako uživa veliko poštovanje i u svojoj matičnoj državi. Banka je svojim komitentima obezbijedila adekvatnu ustanovu u kojoj će eksploatirati svoja likvidna sredstva kao i izvor finansija koje su potrebovali za eksploataciju i finansiranje svojih aktivnosti i potreba tako da je ova ogromna količina materijalnih dobara koja je bila umrtvljena aktivirana što je imalo značajnu ulogu za poboljšanje standarda života među građanstvom kao i u jačanju državne ekonomije i infrastrukture.

Banka vodi računa oko svoje aktive i pasive da ne dođe u raskorak te da ne prevlada jedna nad drugom te da je ne dovedu u položaj da mora tražiti pozajmice od centralne banke koja se u svom poslovanju koristi kamatom.

Islamska jordanska banka svoja sredstva usmjerava za finansiranje javnog sektora, socijalnog, transporta i komunikacija, poljoprivrede i agroindustrije, industrije i rudarstva dok ostatak ide u finansijske usluge i za druge namjene. Na polju industrije banka finansira kupovinu potrebnih mašina, opreme kao i sirovina potrebnih za proizvodnju. Banka odobrava finansije u svim oblicima industrije tako da su koristi imale državne firme, agencije i korporacije. Najistaknutije institucije koje su imale koristi od islamske jordanske banke su: Jordanska cementara, nacionalna korporacija za proizvodnju električne instalacije, fabrika za proizvodnju električnih kućnih aparata, fabrika za proizvodnju električnih sijalica.

Na polju elektroprivrede banka je finansirala jordansku nacionalnu elektranu. Kao što banka podržava industrijsku oblast kroz učestvovanje u glavnici osnivačkog kapitala banka, također, obično kupuje određene pakete akcija, ali se posebno fokusira na projekte koji su od koristi društvu.

Posebnu ulogu ima u alokaciji stranog novca, upošljavanju radne snage kao i obezbjeđivanju novih radnih mjesta. Na polju poljoprivrede banka finansira kupovinu poljoprivrednih mašina, obezbjeđivanje svih vrsta sjemena, izgradnju plastenika kao i drugih projekata u poljoprivredi. Od ovih akcija koristi su imali mnogi poljoprivrednici u različitim krajevima Kraljevine Jordana kao i mnoge poljoprivredne ustanove od kojih su najistaknutije: Arapska prehrambena korporacija i poljoprivredno dobro "Gadir".

U oblasti prosvjete islamska jordanska banka je imala značajnu ulogu u finansiranju i izgradnji infrastrukturnih objekata neophodnih u oblasti prosvjete i školstva kao i u kupovini neophodnog pribora, opreme i drugih potrebitina. Istaknute ustanove koje su se okoristile od takvih finansija su: Fakultet El-Kuds i Ženski fakultet EL-

Kurtuba. Doprinos banke u podizanju obrazovnog standarda u Kraljevini Jordanu ogleda se, također, u agenciji za koordiniranje prosvjetnih ustanova.

Na polju zdravstva banka finansira nabavku opreme. Među bolnicama koje su dobile finansije od banke najpoznatije su: Islamska bolnica, bolnica „Kuds“, bolnica „Šumejsani“, bolnica „Eš-Šifa“ i „El-Hikme“. Naročito se istakla u finansiranju nabavke medicinske opreme mnogim ljekarima i farmaceutima kao što je finansirala i mnoge farmaceutske kuće.

Banka ima, također, velike zasluge i na polju nastanjivanja i izgradnje domova tako što je podržala projekat kupovine završenih domova ili kupovinu građevinskog materijala svima onima koji bi izrazili potrebu za takvom vrstom finansija tako da je u 1989. godini za ovaj projekt Banka odobrila 14 miliona jordanskih dinara, a okoristilo se 4.500 ljudi. Najpoznatiji projekat ove vrste je projekat za naseljavanje u kojem je izgrađeno 150 stanova čija površina je 23 hiljade kvadratnih metara. Ova investicija je koštala skoro milion dinara. Banka je, također, izgradila još jednu gradsku četvrt kao svoju ličnu investiciju koja sadrži trgovinski centar, trideset velelepni kuća (vila), sedam stambenih zgrada koje posjeduju 213 stanova, džamiju, školu, salu za priredbe i svečanosti, parking i druge prateće objekte. Ukupna površina ovog projekta je približno 70 hiljada metara kvadratnih.

Banka je imala svoje dionice i u izgradnji trgovinskih centara širom Kraljevine. Ona je u ovaj projekat učestvovala na principu mušareke. Površina projekta je oko 63 hiljade metara kvadratnih, sastavljen od 591 magacina i još potrebne kancelarije. Ovaj projekt je koštao 70 miliona jordanskih dinara.

Banka ima učešće u transportu tako da pruža finansijsku podršku putničkim agencijama čime im pomaže oko nabavke kamiona, autobusa ili manjih putničkih automobila koji se koriste kao javni servis (taksi) za sticanje osnovnih sredstava za život. Svi oni koji imaju potrebu za nabavkom auta ili bilo čega što im je potrebno za uređivanje svoje kuće ili stana od namještaja ili kućnih aparata, mogu se obratiti za pozajmicu od banke, a posebno oni koji tek zasnivaju svoj bračni život.

Banka pomaže i mala i srednja preduzeća tako što im omogućuje da prošire svoju proizvodnju.

Posebnu pažnju banka poklanja zahtjevima za finansiranje tehnološkog prosperiteta, tako da je omogućila mnogim nacionalnim ustanovama da obezbijede kupovinu cjelokupne potrebne opreme, računara i druge savremene opreme.

Banka privlači veliku pažnju nacionalnim deponentima koji imaju želju da poboljšaju nacionalni standard eksploatacijom uloženog novca.

Iz svega izloženog možemo stvoriti jednu jasnu sliku o ulozi banke u nacionalnoj ekonomiji, ali što se tiče socijalne strane to ćemo tek vidjeti kada budemo govorili o **Kardu-l-hasenu**, tj. kreditu za koji banka ne uzima nikakvu nadoknadu osim što je pozajmilac dužan, vratiti pozajmljenu svotu. Od samog svog osnivanja banka je u svome poslovanju primjenjivala ovakvu vrstu kreditiranja tako da je u periodu od 10 godina odobrila ovakvih kredita u iznosu od 859 hiljada jordanskih dinara od kojih se okoristilo 1.600 državljana. Za unapređenje ovog vida poslovanja, banka je otvorila novi resor pod nazivom ulaganja za kardulhasen gdje prima dionice onih koji su zainteresovani za pozajmljivanje onima koji imaju potrebu za ovakvim zajmovima. Banka je uzela svoje učešće i u izgradnji džamija tako da je finansirala

nekoliko njih. Najpoznatija je džamija „Rewda“ koja uz sebe sadrži i stan za imama. Njena izgradnja je koštala 226 hiljada jordanskih dinara.

Islamska jordanska banka je naišla na veliko razumijevanje od državljana Kraljevine Jordana i veoma je lijepo prihvaćena tako da je za kratko vrijeme zauzela zavidno mjesto među ostalim bankama. Do 1990. godine banka je imala 17 svojih filijala na različitim lokacijama u Kraljevini i spremala se za otvaranje novih zbog velikog interesovanja njenih državljana. Danas raspolaže sa 1.087 hiljada otvorenih računa, posjeduje 65 filijala i ekspozitura na različitim lokacijama u Kraljevini Jordanu u kojima je upošljeno 1.475 radnika i radnica. Rezultati ovog proširivanja su ti što je banka 1998. godine sarađivala sa velikim brojem ljudi tako da je imala 154 hiljade dioničara. Kapital banke se brzo uvećavao tako da je 1998. godine njen kapital iznosio 187 miliona jordanskih dinara koji je 1985. godini iznosio 102 miliona, a u 1980. godini nije prelazio 11,6 miliona jordanskih dinara. U svome 27. godišnjem izvještaju koji je banka prezentirala na svojoj redovnoj skupštini održanoj 30. 04. 2006. godine održanoj u zgradi upravnog odbora iznijeto je sljedeće:

- Banka je u 2005. ostvarila profit od 20,2 miliona jordanskih dinara dok je u 2004. godini ostvareni profit bio samo 4,26 miliona jordanskih dinara što znači da je uvećan za 15,44 miliona jordanskih dinara ili procentualno za 324,4%, a neto zarada je 13,1 miliona jordanskih dinara dok je u 2004. godini iznosio 3,28 miliona jordanskih dinara što je više za 9,82 miliona jordanskih dinara ili procentualno za 300%.
- Na planu plasiranja prikupljenih sredstava banka je ostvarila profit od 108,7 miliona jordanskih dinara što je za 20,26% više nego u 2004. godini. Također, na planu primjene modela murabehe, mudarebe, mušareke i drugih modela koje je banka primijenila u svome poslovanju, primjetan je napredak tako što je ostvaren na tom polju profit od 645,5 miliona dok je u 2004. godini iznosio 536,7 miliona jordanskih dinara.
- Na polju ulaganja depozita, banka je primila 1,155 miliona jordanskih dinara dok je u 2004. godini svega primila 1,020 miliona jordanskih dinara, što znači da je u 2005. godini uvećano polaganje depozita za 135,1 milion jordanskih dinara ili procentualno 13,2%.
- Na planu pružanja finansijskih usluga banka je u 2005. godini udovoljila zahtjevima 28,141 osobi za izgradnju stambenih objekata i za naseljavanje čiji je balans bio 127,9 miliona jordanskih dinara dok je u 2004. godini na istom planu uloženo 100,4 miliona jordanskih dinara i udovoljeno potrebama 22,071 korisniku.
- Plaćanje karticom je sastavni dio modernog načina života i želja jordanske islamske banke je da svojim klijentima obezbijedi da uživaju u svim njenim benefitima kao što uživaju korisnici drugih savremenih banaka. Jordanska islamska banka pored toga što u svom poslovanju koristi VISA kreditne kartice ona je uvrstila i inteligentne kartice
- (VSDC) [4, str. 261]. Također nastoji da usavrši program provjere računa preko SMS i interneta.

ISLAMSKA BANKA DUBAI

Dioničarsko društvo sa sjedištem u Dubaiju u Sjedinjenim Arapskim Emiratima, osnovana 12. 03. 1975. godine, uredbom guvernera Dubaia, Šejha Rašid bin Sei'da bin Ali Mektuma, kojom se obavezuje vlada Dubaia na sljedeće klauzule:

- pravo stranih državljana na posjedovanje akcija;
- pravo na otvaranje filijala u zemlji i inostranstvu;
- pravo na priključivanje ili sudjelovanje u bilo kojoj firmi ili organizaciji;
- pravo na dopunu i izmjenu poslovnog statuta banke koji je usvojen prije osnivanja banke makar novi statut bio u suprotnosti s osnivačkim;
- pravo prekidanja bilo kojih poslova;
- u uredbi je naglašena neophodnost izdvajanja 10% profita banke za rezerve sve dok te rezerve ne dostignu potpunu vrijednost prodanih akcija banke;
- uredba, također, naglašava neophodnost objavljivanja imena svih članova upravnog odbora;
- svaka tri mjeseca mora dostaviti izvještaj o poslovanju;
- uredbom se banka obavezuje da je dužna poslovati u skladu sa zakonom i pravilnikom bankarskog poslovanja koji važi u Dubaiju.

Osnivački kapital ove islamske banke iznosi 50 miliona dirhema podeljenih na 100.000 akcija, gdje je vrijednost svake akcije 500 dirhema. Njeni osnivači su državljani Dubaja i svaki od njih je bio obavezan položiti 10.000 akcija, dok je ostatak ostavljen na raspolaganje ostalim akcionarima. Sve akcije su imenovane i ograničene na državljane Ujedinjenih Arapskih Emirata. U pravilnik o radu i poslovanju je precizno definirano da se banka u svim svojim poslovima mora pridržavati normativnih načela šerijatskog poslovnog prava. Poslovi kojima se banka može baviti su sljedeći:

- Otvaranje tekućih računa;
- Kreditiranje privatnog i javnog sektora za finansiranje profitabilnih projekata, preduzeća i programa;
- Prenosnje duga, čekovi, mjenice.

EGIPATSKA ISLAMSKA BANKA FEJSAL

Egipatska islamska banka Fejsal sa sjedištem u Kairu u Egiptu, osnovana je 1977. godine. Osnivački kapital ove islamske banke iznosio je 8 miliona američkih dolara, podijeljenih na 80.000 akcija gdje je vrijednost svake akcije 100 američkih dolara. Akcije su međusobno podijeljene između Kraljevine Saudijske Arabije i Egipta, tako da Kraljevini Saudijskoj Arabiji pripada 49 % a Egiptu 51%. Sve su akcije na ime nosioca i nepodliježu podjeli. Učlanjenje se vrši u američkim dolarima dok se državljani Egipta mogu učlaniti u džunejhima ali po zvaničnom kursu.

Nedopustivo je bilo kome od osnivača da povuče sve svoje akcije ili dio kojima je učestvovao u osnivanju banke sve vrijeme njenog postojanja, a to je 50. godina, osim uz saglasnost ostalih osnivača. U slučaju da se ne saglase biće im ponuđene akcije shodno njihovim dividendama tako da cijena akcije ne smije biti niža od

zvanične cijene, a u slučaju da oni ne budu zainteresovani, akcije će biti ponuđene ostalim akcionarima.

Također, nedopustivo je bilo kome od članova osim osnivačima da raspolaže svojim akcijama samoinicijativno bez konsultacije Odbora guvernera banke i njihove saglasnosti. Novom kupcu su uvjetuju sljedeće stvari: da je musliman, da se pridržava šerijatskih propisa i da ne posluje s kamatom.

Banka prima depozite i to:

1. depozite po viđenju,
2. namjenske depozite čija je najmanja vrijednost ili protuvrijednost 200 dolara i to najmanje na godinu dana,
3. druge vrste depozita i tekućih računa.

Deponenti imaju pravo na beskamatne kredite kod banke i imaju prednost nad ostalima po pitanju materijalne i druge pomoći.

Banka, u ime svojih deponanata, investira deponovani novac na način koji sama odredi i pod uslovima koje ona postavi. Investiranje se ponekada vrši na principu mudarebe ili nekog drugog Šerijatom priznatog modela bankarskog poslovanja. Deponentima pripada procjenat zarade shodno količini deponovanog ili uloženog novca. Također, u slučaju gubitaka, snose određene posljedice.

Banka vrši raspodjelu profita na sljedeći način:

1. Prije podjele profita banka je dužna dati zekat ustanovi koja ga sakuplja (Sundukuz-zekat);
2. 10% zarade banka odvaja u rezervni fond. Banka će prestati s uzimanjem ovog procenta od zarade kada dostigne duplu vrijednost početnog osnivačkog kapitala. Banka može eksploatirati sav ili dio kapitala iz rezervnog fonda zavisno od interesa banke s dozvolom Odbora guvernera banke.
3. Odbor guvernera banke može donijeti odluku u suprotnosti s pravilnikom o poslovanju banke da na kraju godine od likvidnog kapitala banke nagradi generalnog direktora kao i ostale direktore i zaposlene za uspješno poslovanje.
4. Nakon svega ovog dolazi do podjele ostvarenog profita između banke, deponanata i akcionara a na osnovu pravila i načela na kojima banka zasniva svoje poslovanje. Isti propisi se primjenjuju i u slučaju da banka ne ostvari profit tako da se gubitak međusobno dijeli. Akcionarima se ostvareni profit isplaćuje u istoj moneti u kojoj su uplatili svoje akcije. Banka svoje aktivnosti realizira u skladu sa Šerijatom, a finansijska godina računa se kao lunarna (hidžretska).

SUDANSKA ISLAMSKA BANKA FEJSAL

Sudanska islamska banka „Fejsal“ sa sjedištem u Kartumu u Sudanu osnovana je 1977. godine. Osnivački kapital ove islamske banke iznosio je 6 miliona sudanskih džunejha podijeljenih na 600.000 imenovanih akcija gdje vrijednost akcije iznosi 10 džunejha od čega je 40% vlasništvo osnivača koji nisu Sudanski državljani, 20 %

Sudanskim državljanima, a ostatak od 40% je dat na raspolaganje svim interesentima širom islamskog svijeta.

Osnivački kapital Sudanske islamske banke „Fejsal“ brzo se uvećavao tako da je za kratko vrijeme dostigao sumu od 10 miliona džunejha a za dve godine postigao je rekordnu svotu od 50 miliona džunejha. Likvidnost i profit koji banka stiže kao i radničke plate, oslobođene su državnog poreza. Banka prima sredstva od zekata i usmjerava ih shodno propisima Šerijata. Banci je dozvoljeno da otvara i osniva dodatne filijale i korporacije za unapređivanje svoga poslovanja, tako da je do sada otvorila 8 filijala i 3 korporacije i to:

- Islamsko osiguravajuće društvo, osnovano početkom 1979. godine čiji je početni osnovni kapital iznosio milion džunejha koje posluje na teritorije Kraljevine Saudijske Arabije i Sudana;
- Islamska trgovinska korporacija i određene usluge, osnovana je početkom 1979. godine čiji je početni osnovni kapital iznosio 250.000 džunejha;
- Islamska korporacija za razmjenu novca (islamska mjenjačnica), osnovana u septembru 1981. godine čiji je početni osnovni kapital iznosio 160.000 džunejha;

Banka ima i četvrtu svoju korporaciju a to je agencija za razvoj građevinarstva.

Svi članovi imaju po jedan glas za svaku akciju u slučaju tajnog glasanja, s tim što nije uvjet da član upravnog odbora posjeduje akcije. Upravni odbor banke određuje način raspodjele profita. Nadzorno tijelo banke čine pet članova koje imenuje upravni odbor, a njega čine stručnjaci Šerijata i ekonomije što određuju i njihova ovlaštenja. Upravni odbor može pozvati članove nadzornog tijela na svoje sastanke s tim što nemaju pravo učešća u odlučivanju. Uloga nadzornog šerijatskog odbora u banci je da postavi određene principe poslovanja na kojima banka temelji svoje aktivnosti. Također, šerijatski odbor nadzire poslovanje banke uz konsultaciju upravnog odbora u postavljanju načela podjele profita između deponenata i akcionara.

ISLAMSKA BANKA BAHREIN

Islamska banka „Bahrein“ sa sjedištem u Bahreinu, osnovana je 20.11.1979. godine. Registrovana je zakonskom odredbom br. 2 za 1979. godinu koji je stupio na snagu 08. 03. 1979. godine. Ona je ujedno prva islamska banka u Bahreinu i treća banka u arapskom zalivu. Islamska banka „Bahrein“ je članica Internacionalnog konzorcijuma islamskog bankarstva. Početni osnivački kapital banke iznosio je 20 miliona bahreinskih dinara ili 52 miliona američkih dolara. Na svojoj redovnoj sjednici koju je upravni odbor banke održao 12. 04. 1999. godine donio je odluku o povećanju svog početnog kapitala na 50 miliona dinara. Plaćanje karticom je sastavni dio modernog načina života i želja Islamska banka „Bahrein“ je da svojim klijentima obezbijedi da uživaju u svim njenim benefitima kao što uživaju korisnici drugih savremenih banaka.

ZAKLJUČAK

Islamsko bankarstvo je za svoj napredak i razvoj našlo plodno tlo i van islamskih zemalja. Tako je u Luksemburgu 1978. godine osnovana Islamic Finance House kao prva banka na Zapadu koja posluje na islamskim principima. U Velikoj Britaniji u Londonu, posredstvom Al-Baraka International Limited, svoje poslovanje obavlja Dallah al-Baraka group – jedna od najvećih islamskih bankarskih grupacija. Ona ima punu licencu za obavljanje depozitnih poslova u Velikoj Britaniji. Također, u Londonu, posredstvom Al-Rajhi Company for Islamic Investments, svoje poslovanje realizira i Saudi Arabian Al Rajhi group velika islamska bankarska grupacija. U Ženevi Dar al Maal al –Islami opslužuje evropsko tržište za Faisal Islamic Banks. U Kopenhagenu u Danskoj posluje Islamic Bank International, a u Melburnu u Australiji Islamic Investment Company. To su samo neke od najznačajnijih islamskih finansijskih institucija koje posluju na Zapadu, a svoje poslovanje realiziraju u skladu sa principima Šerijata. Osim toga, neke zapadne konvencionalne banke obavljaju usluge na principima Šerijata za potrebe svojih klijenata. Tako, na primjer, Kleinworth Benson banka tržišno zastupa Islamic Unit Trust i od 1986. godine koristi principe *ethical investment* za formiranje portfolija na halal osnovi za potrebe svojih klijenata. Union Bank of Switzerland izgradila je sličan pristup pri izboru investicija za potrebe Islamic Investment Fund.

S druge strane, interesiranje zapadnih banaka za uspostavljanje odnosa i poslovne saradnje sa islamskim bankama u stalnom je porastu. Sve više zapadnih konvencionalnih banaka pruža usluge islamskog bankarstva. Tako su posljednjih godina neke konvencionalne banke kao američke: Citibank, JP Morgan/Chase, Goldman Sachs i UBS Warburg, britanske: HSBC, Barclays Capital, ANZ Grindlays, francuske: BNP Paribas, Societe Generale, njemačke: Germany's Commerzbank i Deutsche Bank, holandske: ABN Amro, ruska: Mežkobank i japanska: Nomura Securities, ušle u posao finansiranja na islamskim principima. One ostvaruju svoje poslovnice u muslimanskim zemljama Zaliva nudeći svojim klijentima proizvode usklađene sa principima Šerijata. Prema procjenama Merrill Lynch/Cap Gemini Ernest & Young, samo na području bliskog Istoka ima oko 220.000 HNWI's (*high net worth individuals*) - vlasnika imovine vrijedne 1.300 milijardi US \$. [4, str. 164]

Interes za razvoj poslova islamskog bankarstva kod velikih zapadnih banaka i dalje raste. Tako je početkom avgusta 2002. godine, najveća švajcarska banka UBS za septembar najavila otvaranje samostalne banke sa sjedištem u Bahreinu koja će na tržištu arapskih zemalja pružiti bankarske usluge na principima Šerijata.

Islamske principe u svom poslovanju krajem 2009. godine u svijetu primjenjivalo je više od 450 islamskih banaka i 320 drugih finansijskih institucija koje čine finansijsko tržište vrijedno od 550 milijardi US \$. Također treba napomenuti da je islamsko finansijsko tržište pri kraju 2010. Godine vrijedelo bilion i dvjesto milijardi dolara s godišnjom stopom rasta koja doseže od 15 do 20%. Pored spomenutih islamskih banaka i drugih finansijskih institucija treba napomenuti da 320 konvencionalnih banaka u svom poslovanju primjenjuje islamski model bankarskog poslovanja čija je tržišna vrijednost 200 milijardi US \$. Prema ocjeni profesora Rodneya Wilsona, rast islamskih banaka u posljednje dvije decenije "krajnje je

impresivan" i nema sumnje da će u budućnosti biti nastavljen. Široka baza njihovih klijenata, obim poslova koje obavljaju, kao i stalno podizanje nivoa obučenosti osoblja, osnova je za vjerovanje da se "ne radi o prostom i prolaznom fenomenu".

BIBLIOGRAFIJA

1. El-Misri, R. J. (2001) *El-Mesarifu el-Islamije*. Damask: Darul-Mektebi.
2. El-Misri, R. J. (2001) *En-Nizamu el-Masrifi fi 'l-Islam*. Damask: Darul-Mektebi.
3. Hadžić, F. (2005) *Islamsko bankarstvo i ekonomski razvoj*. Sarajevo: Ekonomski fakultet.
4. Šubejr, M. U. (1999) *El-mu'amelatu el-Malijetu el-Mu'asire*. Aman: Darul-Nefais.
5. <http://www.isdb.org>
6. <http://www.jordanislamicbank.com/>

RESUME

The genesis of the historical development of Islamic banks is linked to the end of the nineteenth and early twentieth century. In that period financial institutions have been established which base their business on the principles of Sharia by banning any form of interest-bearing transactions. Islamic banking has found a fertile ground for its operations within Muslim as well as non-Muslim countries. For example, in Luxembourg the Islamic Finance House was founded in 1978 as the first in the West, which operates on Islamic principles. In the UK, Al-Baraka International Limited conducts business. On the other hand, interest of conventional banks to establish relationships and business cooperation with Islamic banks is steadily increasing. More and more conventional banks provide Islamic banking services. Thus, in recent years some conventional banks as Citibank, JP Morgan / Chase, Goldman Sachs and UBS Warburg have entered into the business of financing according to Islamic principles. They opened their own offices in Muslim countries by offering its customers products that comply with the principles of Sharia.

More than 450 Islamic banks and 320 other financial institutions have applied Islamic principles in its operations in late 2009, which was a total value of 550 billion U.S. dollars. It should also be noted that Islamic financial market at the end of 2010 was worth 1.2 trillion dollars with an annual growth rate that reaches 15 to 20%. In the opinion of Professor Rodney Wilson, the growth of Islamic banks in the last two decades is "extremely impressive" and there is no doubt that it will continue in the future. Due to the broad base of their clients, the volume of work performed, as well as the constantly improvement of training for staff, is the basis for the belief that "it is not just a transient phenomenon".